

شرح رساله الحقوق

امام سجاد علیه السلام فرمودند «وَأَمَّا حَقُّ بَصْرِكَ فَغَضُّهُ عَمَّا لَا يَحِلُّ لَكَ وَتَرْكُ ابْتِدَائِهِ إِلَّا لِمَوْضِعِ عِبْرَةٍ تَسْتَقْبِلُ بِهَا بَصْرًا أَوْ تَسْتَفِيدُ بِهَا عِلْمًا فَإِنَّ الْبَصَرَ بَابُ الْاِعْتِبَارِ»

منع از رها شدگی چشم

ما تا اینجا راجع به بعد سلبی فرمایش امام سجاد (علیه السلام) مبنی بر چشم پوشی از حرام سخن گفتیم. نکاتی که لازم بود مطرح شد، انواع نگاه های حرام و آثار نگاه حرام و در کنار آن «تَرْكُ ابْتِدَائِهِ»؛ توضیح دادیم معنای ترک ابتدال چیست و فرقی با نگاه حرام چیست. نگاه حرام یعنی آن نگاههایی که ممنوع است. شما به یک اموری نباید نگاه کنید. موضوع این حق دوم، یلگی و رها شدگی چشم است. می گوید چشم را مبتدل نکنید، مفصل توضیح دادیم که ترک ابتدال البصر به چه معنا است و دیگر تکرار نمی کنیم و عرض کردیم استثنایی که امام (علیه السلام) به دنبال این آوردند فقط برای ترک ابتدال است و الا نگاه حرام استثناء ندارد، زیرا نگاه حرام برای عبرت نیز جایز نیست، نمی شود هم عبرت باشد و هم حرام باشد، لذا «إِلَّا لِمَوْضِعِ عِبْرَةٍ» می خواهد بگوید چشمتان را رها نکنید و به هر چیزی نگاه نکنید مگر به این دلیل، یک معیار می دهد، شاخص می دهد برای نگاه کردن و این بسیار بسیار مهم است. چشم از چیزهایی است که قابلیت رها شدگی دارد. همینطور که انسان نشسته و اراده ای هم نداشته باشد در معرض دیدن های مختلف است، بالاخره این طرف و آن طرف را نگاه می کند، خسته می شود آسمان و زمین و انسانها و همه چیز را نگاه می کند، هیچ عضوی مثل چشم در آزادی و سرعت عمل نیست. برای همین است که امام (علیه السلام) می فرماید به این افسار بزنید، «تَرْكُ ابْتِدَائِهِ»؛ چشم نباید رها باشد، حق چشم این است که تحت فرماندهی عقل و شرع قرار بگیرد و این آغاز کمالات انسان است. واقعا در زندگی انسان در بین واجبات و محرمات که باید مراقبت کند یکی از مهمترین آنها چشم است، چشم را باید انسان مراقبت کند، زیرا این رها شدن چشم باعث می شود سقوط کند. وقتی انسان چشم را کنترلش نکند بی استفاده بماند، لغو شود چشمی که باید دروازه معرفت باشد از این امر تهی شود.

در روایت وارد شده که حضرت علی (علیه السلام) می فرماید «مَنْ أَطْلَقَ طَرْفَهُ كَثْرًا أَسْفَهُ»^۱ کسی که نگاهش را یله و رها کند، یعنی آزادش بگذارد، تحت فرمان و کنترل نباشد، اسف و ناراحتی روحی و درونی او بسیار می شود. عجیب است اینکه چشم را رها می کند، به جای اینکه موجب التذاد و آرامش او شود اسف او را زیاد می کند. زیرا «هر آنچه دیده بیند دل کند یاد.» این تصویر برداری که با چشم انجام می شود، این تصاویر در حافظه ذهن می ماند و دل را مشغول آن تصاویر می کند، «هر آنچه دیده بیند دل کند یاد.» دلی که یاد آن تصاویر باشد دائما در ذهنش مثل فیلم برود و بیاید دیگر نمی تواند دل آماده بندگی، دل متوجه به خدا باشد، این همیشه مشغول می شود به همین لذائذ دنیوی و واقعا علت اینکه این همه راجع به چشم و اینکه این نگاه تیری از تیرهای شیطان است که مسموم است گفته اند این است که، همه روح انسان را آلوده می کند و این یک چیز واضح و روشنی است.

با جلوگیری از ابتدال چشم، زمینه نگاه ناروا و حرام از بین می رود، این در حقیقت یک اقدام ایجابی است، چشم را رها نکنید، رها نکنید یعنی تحت نظارت و کنترل قرار دهید، نگاه حرام که نباید داشته باشید، اینقدر هم یله و رها نگذارید که هرچه خواست ببیند،

^۱ اصول کافی، ج ۸، ص ۲۳.

یعنی یک محدوده مجاز از نظر اخلاقی برای انسان تعیین می‌کند که عبارت است از جایی که موجب عبرت انسان باشد «الْأَلَمَوْضِعِ عِبْرَةً»؛ در جایی که عبرت و پند برای انسان به دنبال داشته باشد که این عبرت‌ها کجاست؟ «تَسْتَقْبِلُ بِهَا بَصَرًا أَوْ تَسْتَفِيدُ بِهَا عِلْمًا» که موجب بینش شود برای انسان یا موجب دانش شود. با چشم باید کسب بینش و دانش کرد، ابزاری است برای بینش و دانش، اگر غیر از این باشد چشم فرسوده می‌شود و هیچ استفاده‌ای نمی‌شود «فَإِنَّ الْبَصَرَ بَابُ الْأَعْتِبَارِ»؛ چرا باید در مواضع عبرت از آن استفاده کرد؟ برای اینکه اساساً بصر دروازه اعتبار و پندگیری و عبرت است.

حال آن چیزهایی که نگاه به آنها خوب است و می‌تواند عبرت آموز باشد و مشمول این فرمایش امام سجاد (علیه السلام) قرار می‌گیرد کدام است؟ چند موضع است که به عنوان نمونه آنها را عرض می‌کنیم.

«والحمد لله رب العالمین»